

Č. 34/2000

I. Tvoří-li cizozemská hmotněprávní právní úprava základ pro vyvození trestní odpovědnosti vůči konkrétní osobě, bude třeba provádět důkaz touto cizozemskou právní úpravou vždy.

II. Cizozemskou procesní právní úpravu bude třeba dokazovat výjimečně jen tam, kde posouzení správnosti provedení důkazu či opatření důkazního prostředku podle cizozemského procesního předpisu bude mít zásadní význam pro rozhodnutí ve věci samé. Prováděl-li dožádaný cizozemský orgán důkazy či opatřoval důkazní prostředky, např. výslech svědka, na základě žádosti o právní pomoc, podané orgány ČR v souladu s příslušnou mezinárodní smlouvou, není nutno v přípravném řízení trestním dokazovat cizí procesní právní úpravu, neboť tento postup zaručuje, že dožádaný úkon byl proveden v souladu s právem dožádaného státu.

III. Vyvstane-li potřeba prokazovat cizí právní úpravu, je třeba při získávání informací o ní přednostně postupovat podle Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu, publikované pod č. 221/1998 Sb.

Z podnětu Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a své vlastní pobočky v Praze řešilo Nejvyšší státní zastupitelství otázku dokazování cizozemských právních úprav v trestním řízení v souvislosti s důkazy, opatřovanými dožádáním o právní pomoc v cizině. Tato problematika byla řešena odlišně i v rozhodnutí jednoho a téhož soudu.¹

Při jejím řešení je třeba vycházet z toho, že zásada „iura novit curia„ se nevztahuje na cizozemskou právní úpravu. V případě potřeby si lze znalost o cizí právní úpravě opatřit jednak postupem podle § 53 odst. 1, 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, jednak – a tento postup je třeba upřednostnit – postupem podle Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu (publikované pod č. 221/1998 Sb.), doplněné o Dodatečný protokol, rozšiřující působnost této Úmluvy i na informace o hmotném a procesním právu trestním. Opatřením si znalostí o cizí právní úpravě však není opatření překladu jen části textu příslušné cizí právní normy bez respektování vzájemné provázanosti a vnitřních souvislostí, obsažených v těchto cizozemských právních normách.

Při posuzování nezbytnosti dokazování cizozemské právní úpravy je třeba vycházet z toho, že:

1. důkaz o cizím právu bude nutný všude tam, kde bude znalost cizí právní úpravy rozhodná pro posouzení merita věci,

¹ Vrchní soud v Olomouci nich rozhodoval o stížnosti proti rozhodnutí soudu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Šlo o to, že:

- *prvé rozhodnutí požadovalo doložit procesní předpisy dožádaného státu, upravující výslech svědka, aby bylo možno posoudit, zda výsledky byly provedeny v souladu s právem dožádaného státu,*

- *další rozhodnutí odkázalo na mezitím opatřený překlad procesního předpisu ve výše uvedené věci, jímž byl proveden důkaz i v této (z procesního hlediska podobné) věci a shledalo tuto skutečnost za postačující,*

- *třetí rozhodnutí vyslovilo názor, že neopatření těchto procesních předpisů dožádaného státu není zásadně důvodem k vrácení věci státnímu zástupci k došetření, neboť si je soud může opatřit sám postupem podle § 185 odst. 2 tr. ř. či postupem podle § 53 odst. 1, 2 zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním; teprve pokud by po tomto doplnění soud shledal nezákonnost provedených úkonů, bylo by to důvodem k vrácení věci státnímu zástupci k došetření.*

2. přitom však je třeba rozlišovat, zda jde o cizozemskou právní úpravu hmotněprávního či procesního charakteru.

Pokud bude cizozemská hmotněprávní právní úprava (zpravidla vedle příslušných norem českého práva) tvořit (hmotněprávní) základ pro vyvození trestní odpovědnosti vůči konkrétní osobě, bude třeba provádět důkaz touto cizozemskou právní úpravou vždy.²

U cizozemských procesních právních norem je třeba respektovat následující zásady:

- * provádění důkazů (zajištění důkazních prostředků) dožádáním v cizině musí být zabezpečeno vždy jen zákonem stanoveným postupem, tj. **prostřednictvím žádosti o právní pomoc**, podané příslušným orgánem našeho státu příslušnému orgánu státu dožádaného, a realizované podle příslušných mnohostranných či dvoustranných mezinárodních úmluv,
- * je-li tomu tak, je již tento postup sám (a následné provedení důkazu cizozemským orgánem podle jeho vlastního právního řádu v mezích těchto smluv, popřípadě s připuštěním přiměřené aplikace norem státu dožadujícího, tedy v tomto případě ČR) zárukou, že **úkon byl proveden zákonným způsobem** a není žádného důvodu a priori zákonnost jeho provedení zpochybňovat,
- * ani takový postup cizozemského orgánu při provádění důkazu podle jeho vlastního právního řádu však ještě sám o sobě nemůže zaručit, že takto získaný důkaz bude **v plné míře použitelný v rámci trestního řízení před českými soudy**,
- * o jeho formální použitelnosti (nemluvě vůbec již o jeho zhodnocení podle zásady volného hodnocení důkazů, zakotvené v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu) v rámci trestního řízení před českými soudy **vždy nakonec rozhodne česká procesní právní úprava, včetně těch zásad platných pro trestní řízení, které vyplývají z mezinárodních úmluv, jimiž je Česká republika vázána.**³

Už z těchto zásad vyplývá, že pravidlem by mělo být to, že cizí procesní právní úprava zásadně dokazována nebude, zejména pak nikoli v přípravném řízení trestním. Navíc však všechna rozhodnutí, která se týkala otázky do jaké míry, ve kterém stadiu a zda vůbec dokazovat v rámci trestního řízení cizí procesní trestní právní úpravu, pojednávala výlučně a jedině o jednom jediném důkazu - výslechu svědka.⁴ Konkrétně o tom, zda a za jakých podmínek lze takto provedený důkaz

² Srov. např. rozh. č. 47/1987-I. Sb. rozh. tr., podle něhož **při zkoumání zavinění dopravní nehody, jejíž účastník byl občan ČR v cizině, se použijí pravidla silničního provozu toho státu, kde byl spáchán trestný čin. Obviněný čs. občan, řidič motorového vozidla, se nemůže zbavit trestní odpovědnosti tím, že tyto pravidla neznal, neboť před cestou je povinen se s těmito pravidly seznámit.**

³ Je nepochybné, že v první řadě a na prvním místě půjde o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.), zvláště pak o její článek 6, zakotvující právo na spravedlivý proces.

⁴ K tomu viz též ještě např. rozhodnutí rozh. č. 14/1997 Sb. rozh. tr. (jehož zejména poslední věta se týká použitelnosti důkazů provedených cizozemskými orgány za situace, pokud došlo k převzetí trestní věci z ciziny, ale toto rozhodnutí má význam pro zde popsanou situaci). V obecné rovině lze problematiku případného dokazování cizozemských trestních procesních předpisů posuzovat z hlediska provádění všech v úvahu připadajících důkazů, které mohou být podkladem pro pozdější rozhodnutí ve věci. Dosavadní praxe však řešila výlučně problém svědecké výpovědi jako důkazu.

použit vůči obviněnému v trestním řízení (ve stadiu trestního řízení před soudem) jako důkaz usvědčující. A to v podobě pouhého přečtení protokolu o výpovědi svědka, slyšeného dříve jen před cizozemským orgánem na základě dožádání o právní pomoc.

Zásadní průlom do právních názorů na řešení této problematiky přitom přineslo rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 135/99 ze dne 14.5.1999.⁵

Jinak řečeno, jde o důsledné respektování zásad, zakotvených v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, upravujícím právo na spravedlivý proces. Zde konkrétně o právo obviněného, plynoucí z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě. Současně z toho ale také vyplývá, že potřeba dokazovat cizí právo u svědecké výpovědi zpravidla nenastane, protože tam se uplatní stěžejní zásada práva na obhajobu (práva na spravedlivý proces), tj. povinnost umožnit obhajobě účast u takového úkonu. Pro použití tohoto důkazu v trestním řízení v ČR proto nebude konkrétní procesní právní úprava dožádaného státu rozhodující. Nebyla-li by tato zásada totiž dodržena, a to bez ohledu na cizozemské procesní právo, nebylo by možno tento důkaz (pouhé přečtení svědecké výpovědi) v řízení před soudem proti obviněnému jako důkaz o jeho vině vůbec použít. Samozřejmě nešlo-li by o neopakovatelný či neodkladný úkon. To se však u úkonů, prováděných dožádáním do ciziny, zřejmě dá pro většinu případů vyloučit.⁶

⁵ Jeho výrok zní:

„Zpřísněné podmínky uvedené v ustanovení § 211 odst. 3 trestního řádu platí i v situaci, kdy dožádaný cizí orgán tyto zpřísněné podmínky z různých důvodů nesplní či splnit nemůže. V článku 3 odst. 1 Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních (č. 550/1992 Sb.), která vzhledem k ustanovení § 384 trestního řádu má povahu lex specialis, je zakotvena dohoda signatářů mezinárodní smlouvy o tom, jakým procesním režimem se řídí provedení či získání dožádaného úkonu, totiž procesním režimem dožádané strany. Respektuje tuto skutečnost, jakož i skutečnost, že právní úprava dožádaného státu může být, co se týče procesních garancí práva obviněného na obhajobu v přípravném řízení, rozdílná, má Ústavní soud nicméně za to, že i při použití takového lex specialis musí být garantována práva zakotvená v článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která je podle článku 10 Ústavy ČR bezprostředně závazná a má přednost před zákonem. Neměl-li tedy obviněný či jeho obhájce v průběhu trestního řízení možnost klást svědkům otázky, pak zejména v situaci, kdy tyto výpovědi nejsou podporovány dalšími přímými důkazy nebo ucelenou soustavou nepřímých důkazů, takové svědecké výpovědi, byť provedené v souladu s právem dožádaného státu, nemohou být pro rozpor s článkem 6 odst. 1 ve spojení s odst. 3 písm. d) Úmluvy použity jako důkazy, na jejichž základě by byl obviněný odsouzen. Účelem Úmluvy o vzájemné pomoci, jak se konstatuje v její preambuli, je sice dosažení větší jednoty mezi jejími členy, v současné etapě vyznačující se stále existujícími rozdíly v právní úpravě této oblasti, nemůže být ani případná nemožnost u dožadované strany vyhovět podmínkám stanoveným v právním řádu dožadující strany na újmu ústavně zaručených práv obviněného..“

⁶ Z toho pak ještě ale vyplývá další závěr o tom, jak třeba v praxi přistupovat k výkladu práva obviněného na obhajobu, konkrétně k výkladu práva obviněného (nemá-li obhájce), zúčastnit se výslechů svědků, prováděných v přípravném řízení trestním. Trestní řád nezakotvuje takové právo obviněného výslovně, některá jeho ustanovení, vykládaná izolovaně (viz § 164 odst. 4 tr. ř.), zdají se naopak nasvědčovat tomu, že je na volném uvážení orgánů přípravného řízení, zda tuto účast obviněnému umožní či nikoli. Nicméně je nutno mít vždy na zřeteli, že výslech svědka, provedený bez účasti obviněného (bez toho, aniž by mu účast při tomto výslechu byla umožněna), nebude moci nikdy být stěžejním důkazem o vině obviněného sám o sobě (aniž by byl takový svědek před soudem znovu vyslechnut). Bylo by tím totiž porušeno základní právo obviněného, zakotvené v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a to dokonce i bez ohledu na platnou vnitrostátní právní procesní úpravu. I zde s výjimkou neodkladných a neopakovatelných úkonů, jejichž pojem je

Ač nelze úplně vyloučit, že bude nutno v některých případech dokazovat cizí procesní právní úpravu, podle níž dožádaný cizozemský orgán prováděl na základě žádosti o právní pomoc orgánů ČR důkazy (či opatroval důkazní prostředky), mělo by se tak dít jen výjimečně, ve zcela ojedinělých případech, a to zásadně jen tam, kde tato skutečnost (tedy formální provedení důkazu či opatření důkazního prostředku podle cizozemského procesního předpisu) může mít zásadní význam pro rozhodnutí ve věci samé. Přitom z povahy věci lze častěji výskyt takové potřeby očekávat u těch důkazů, které bude soud v rámci prováděného dokazování v hlavním líčení toliko opakovat (konstatovat důkaz, provedený cizozemskými orgány), aniž by jej mohl provádět (za pomoci důkazního prostředku procesním postupem za součinnosti stran důkaz teprve v konečné podobě vytvářet).⁷ Není proto třeba (až na naprosto výjimečné případy) opatřovat důkazy o cizozemských procesních předpisech již v přípravném řízení trestním, bylo-li při provádění těchto úkonů postupováno podle příslušných mezinárodních úmluv o právní pomoci ve věcech trestních, neboť tento postup sám zaručuje, že cizozemský orgán provede dožádané úkony zákonným způsobem, v souladu s vlastním platným právním řádem. Je však na místě, aby příslušné české orgány činné v přípravném řízení trestním při vypracování žádosti o právní pomoc vždy zohlednily příslušná ustanovení trestního řádu České republiky, (jehož ustanovení musí vykládat v souladu s principy, platnými pro trestní řízení, vyplývajícími z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána), zvláště pokud jde o právo obviněného na obhajobu, a vhodnou formou požadovaly, aby dožádané orgány cizího státu při provádění těchto úkonů dbaly v mezích své vlastní právní úpravy i české procesní úpravy trestního řízení.⁸

však třeba pro tento případ vykládat velmi obezřetně, spíše restriktivně. Jiný, tedy zejména rozšiřující výklad, by totiž v porovnání se zásadou, zakotvující právo na spravedlivý proces, nemohl obstát.

⁷ *Byť to není příléhavé s ohledem na to, co bylo řečeno, nejlépe se tento rozdíl dá vysvětlit na svědecké výpovědi: opakováním již provedeného důkazu je pouhé přečtení svědecké výpovědi bez možnosti svědka vyslechnout, prováděním důkazu výslechem svědka se rozumí jeho skutečný výsledek před soudem za součinnosti stran.*

⁸ *Kuvedené problematice srov. i výkladové stanovisko č. 18/2000 Sb. v. s. NSZ a dále rozh. č. 4/1999-I. a č. 20/1999 Sb. rozh. tr., jež se týkají zajištění účasti obhájce při úkonech v cizině.*